

FIGYELMEZŐ

az egyetemes literatura' körében.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA**.

Második félév.

Pesten, augusztus' 8. 1837.

6. szám.

Tartalom: Magyar literatura. Törvénytudomány. Szlemenics Pál' magyar fenyítő-törvénye (*Fabriczy Sámuel*), 81. sz. Német literatura. Történettudomány. Spittler' munkái, 92. sz. — Literatúrai mozgalmak, 94. sz.

MAGYAR LITERATURA.

Törvénytudomány.

- 1) *Fenyítő törvénytudományi magyar törvény. Eredeti deák munkája után magyarul fejtegeté Szlemenics Pál, törvények' doctora. A magyar tudós társaság' költéségein. Budán, a' magyar kir. egyetem' könyvnyomtató intézetéből, 1836. n. 8r. 227 l. 1 ft. 12 kr. cp.*

Az előttünk levő munka hármassal tekintetű nézve minden dicséreten felül van. A' tagok' logikai, és részarányos elrendezése, az azt végtől végig átlehellő humanitás' szelleme, és az írásmód' kristálytisztasága, a' tudomány' komoly méltóságát kellemmel párosító világossága, a' legjelesebb tudományos munkák' sorába helyezik. És mivel e' hármassal valamely könyvről mondani, annyit tesz, mint azt általánosan, és legfőbb tulajdonságira nézve dicséretre méltónak vallani; mivel továbbá oly szerző, mint Szlemenics, kinek írói érdeme a' hazától régebb el van ismerve, szószaporító dicséretelésre valóban nem szorúl; 's végre, deák munkája, mely szerint a' jelenlévőt, a' legújabb törvényekre is tekintve, magyar nyelven szerkeszté, az olvasó közönség előtt már több év óta ismeretes, 's így annak foglalatját itt újra kivonatban adni szükségtelen: a'

vizsgáló közvetlenül átmegy azon szakaszokra, mellyekben a' nagy érdemű szerzővel egyet nem érthet; vagy mellyekben bővebb és kiemerítőbb előadást ohajtott volna.

A' 10. §ban előszámlált, 's a' magyar fenyítő törvényt illető könyvek' pusztaság' címeinek, (még pedig nem is teljes számú) előadásán kívül, a' vizsgáló ohajtotta volna a' tudomány' bármily rövid literatúráját találni, azaz, minden író' saját szellemének, és azon hatásnak, mellyel a' tudomány' előmenetelére volt, rövid érintését. Mert más a' fenyítő törvényhozás' historiája, mellyet a' szerző meg lehetős tökéletességgel adott elő; más a' tudomány' literatúrája.

A' 24. §ban a' fenyítő törvénytudományi gonosz-
tetteknek fajtákra felosztásai adatnak elő. Itt mindennek előtt azt kell vala meghatározni, miben különbözik a' fenyítő törvénytudományi gonosztett (delictum criminale), a' csupán polgári vétségétől? 'S ezt annyival inkább, mivel a' szerző a' 28. §ban maga is azt tanítja, hogy a' fenyítő törvénytudományi büntetést nem akármi-féle, hanem nevezet szerint fenyítő törvénytudományi gonosztetthez ragaszthatni; a' nélkül mindazonáltal, hogy akár ott, akár

máshol fejtette volna meg, mi legyen hát a' fenyítő törvényszéki gonosz tett, és mi a' csupán polgári vétség?

Ezen meghatározás' elmulasztása az említett 24. §ban mindjárt más, még pedig kettős zavart szült, midőn a' szerző egy részről a' fenyítő törvényszéki gonosztetteket, (mert csupán ezeknek felosztásáról szól a' §.) köz, magányos, és elegendes gonosztettekre osztja fel; más részről pedig azt tanítja, hogy a' köz gonosztetteket nagyobb részint a' királyi fiscus, a' magányosokat pedig mind a' külön törvényhatóságoknak hivatalbeli ügyvédek bosszúlják perrel: holott a' bevett, és, mint később látni fogjuk, tudományos alapon is nyugvó szólásbeli szokás szerint a' vétségeket így szokták felosztani:

A' vétség	}	köz, delictum publicum	}	fenyítő törvényszéki, d. criminale
		magányos, d. privatum		polgári, d. publico-politicum.

Ezen fajták' különböztető bélyegeiről a' vizsgáló' meggyőződése most is az, mellyet már 1819. adott elő e' munkáscájában: Elementa iuris criminalis hungarici. E' szerint köz vétség az, mellyet a' törvényhozó olly súlyosnak, és az egész társaság' érdekeire, (nem csak a' megsértett egyes polgárra) nézve, olly károsnak ítélte, hogy azon esetre is, ha a' megsértett fél azt elengedné, vagy megbosszulni elmulasztaná, még is a' társaság' közös érdekében, tulajdon tisztviselői által megbosszultatja. Innen következik, hogy a' köz vétségekben a' fölpereskedés nem a' megsértett felet, hanem vagy a' királyi, vagy a' törvényhatósági tiszt ügyészt illeti, és hogy azokban a' barátságos egyezésnek helye nincsen. De a' köz vétségek között is különbséget teszen még a' törvényhozás; mert némelyeket közülök olly súlyosoknak tart, hogy azoknak, — nálunk ugyan csak nemtelen, — elkövetőit, de némely esetekben a' nemeseket is, azonnal, 's még ítélet előtt befogatja, 's elítéltetésükre különös (criminalis) ítélőszékeket állított, és különös perfolymatot, (procedura criminalis), p. o. önkényes vallatást, szembeállítás stb. rendelt; másoknál ellenben elégnek tartotta, az azokat elkövető személyeket, bár tiszt ügyészt fölperessége alatt is, de még is csupán a' polgári törvény-

székek elébe idéztetni, és az ezeknél divatozó formák szerint elítéltetni. Az elsőre példa legyen a' gyilkosság; a' másodikra az uzsoráskodás, mellynek elkövetője, bár a' királyi fiscus' fölpereskedése alá essék is, még sem vettetik sem önkényes vallatás, sem szembeállítás alá, 's nem a' fenyítő törvényszék, hanem az adósság' bírása elébe idéztetik.

Magányos vétségeknek pedig meghagyott a' törvényhozás minden olyatén vétségeket, mellyekben az egész társaságnak érezhető kára vagy veszélyeztetése nélkül, a' fölpereskedést magára a' megsértett félre bízathatónak, és így a' barátságos egyezést is megengedhetőnek látta, millyen p. o. a' pusztá becsületenítés (dehonestatio) 's több efféle.

Mi tehát tagadjuk, mit a' szerző e' részben tanít, hogy t. i. valamely fenyítő törvényszéki vétség csupán magányos vétség lehessen; kivéven talán az egyetlen egy, 's már nem igen gyakorlatban lévő esetet, hol a' férj házasságtörő felesége ellen fölpereskedik; — tagadjuk, hogy a' köz vétségeket, nagyobb részint a' királyi fiscus, a' magányosokat pedig a' törvényhatóságok' tiszt ügyészei bosszúlják perrel: sőt inkább azt tanítjuk, — és a' tudományos alapon fekvő szólásbeli szokás talán mellettünk áll — hogy a' magányos vétségeket a' megsértett felek magok bosszúlják, és hogy ezeknek, valamint szinte a' publico-politicum vétségeknek (ámbar ezeknek némelyikét p. o. az uzsoráskodást, a' királyi fiscus bosszúlja), a' fenyítő törvényben, helyök épen nincs.

Ezen elvek szerint meg kell igazítani a' szerzőnek az 51. §ban foglalt azon állítását is, hogy a' perszüntető egyezés, vagy a' felek' megbékélése a' büntetés' eltörlésének módjai közzé, mostani időben, többé nem számíltathatik.

Továbbá a' vizsgáló nem foghat kezét a' szerzővel, midőn ez a' 25. §ban az álnoktettet a' csupán vétkestől az által különbözteti el, hogy amaz akaratumk' munkásságának gáncsa, emez pedig csupán értelmünk' munkásságának hiánya által történt. Vélekedésünk szerint az a' karat, minden, akár álnok, akár vétkes gonosztett' fogalmához lényegesen tartozik, a' pusztá értelem' hiányát pedig büntetni nem lehet, és így a' szerző' definitiója szerint a' vétkes gonosztett, épen nem volna gonosztett. Mi tehát az álnokságot ott találjuk

fel, hol a' törvényelleni okozat (effectus legi contrarius) a' gonosztévő' szándékában volt; a' vétkességét pedig ott, hol a' törvény elleni okozat nem volt ugyan szándékában, de még is előre láthatta, hogy tettéből olyan következhetik. Tehát mind az álnokságban, mind a' vétkességben munkás volt a' gonosztévő' akarata; de az álnokságban egyenesen megvolt az akarat, a' törvényt sérteni; a' vétkességben illy akarat ugyan nem volt, de megvolt az akarat, hogy a' gonosztévő' a' törvénysértés' veszélyének kitegye magát. Mind a' két esetben megvan tehát a' törvény' megvetése (contemptus legis), 's közetközöleg valóságos vétség.

A' 30. §ban, hol a' szerző a' büntetések' célirányos voltáról szól, 's igen helyesen azt vitatja, hogy az olyan büntetés legcélirányosb, melly a' gonosztettre csábító vélt jóval természetére nézve ellenkező rosszat foglal magában; jó lett volna érinteni, hogy ugyan ezen okból a' fogásg' célirányos büntetés a' legtöbb, sőt csaknem minden vétségekre nézve, mert a' vétség többnyire a' zabolátlan szabadságvágyból, vagy a' szabadsággal való visszaélésből ered, tehát szabadság-fosztással fenyegetik meg legsikeresebben. Ezen nézet összehangzásban áll azon teoriával is, melly a' büntetés' jog alapját (Rechtsgrund) — mi, legyen itt melleleg mondvá, nem mindegy a' büntetés' céljával (Strafzweck) — a' sértett jog' fontosságához arányzott jogvesztésben (Rechtsverwirkung) helyezi.

A' 41. §ban kár volt a' confinementnak, melly rendszerint csak főbb rangú vétkesekre illik, azon nemét nem érinteni, melly különösen deportatiónak neveztetik, és Angliában olly igen czélszerűnek és fogatosnak mutatkozott, hogy törvényhozó testünknek, melly a' jövő országgyűlésen ugy is a' fenyegető törvénykönyvvel foglalkozandik, figyelmét mindenkép megérdemli. A' deportatio valóban azon legcélravezetőbb, 's talán egyetlen mód volna, mi által a' sok kóborló cigánytól stb., kikkel tömlöczeink minduntalan tömvék, megmenekedhetnénk.

Az 53. §ban, a' hívségtelenség' szennyét magában foglaló esetek' előszámlálásában a' szerző nem elég szabatosan ragaszkodott a' törvény' szavaihoz, mit valóban illy felette fontos tárgyban tennie kellett volna. Így p. o. a' hármaskönyv' 2. könyvének 16. czíme,

mellyre a' 9: 1723. világosan hivatkozik, nem minden bír ákról szól, hanem csak azokról, kiket iudices regni ordinarii név alatt értünk; sőt maga a' 9: 1723. is azt teszi hozzá: *authenticis sigillis ex officio fungentes*. Egy esetet pedig a' szerző egészen kihagyott, t. i. „*Turbatores, detentores, ac spoliatores illorum, qui sectae eorum damnatae renunciantes, ex Turcia ad istud Regnum et Partes eidem adnexas confugiunt moraturi*.“ — A' hamis bankócsinálásról is említést kell vala tenni, 's a' kir. curia' e' részben hozott ítéleteit előhozni.

A' 62. §ban a' szerző azon állítását, hogy a' catholica hittől elszakadás hazánkban most is büntetést maga után vonzó tett legyen, azzal támogatja, hogy a' 26: 1791. kemény büntetés alatt tilalmazza, valamelly catholicust más hitvallásra akár mi módon édesgetni. Ámde egészen más, valakit a' hittől eltérésre édesgetni, mit a' köz csend' és egyetértés' érdekében tilalmazni valóban szükség; más pedig, saját belső meggyőződéséből egy vallástól más, szinte törvényesen befogadott valláshoz általtérni. Az első tett valóságos jogsértést foglal magában; a' másik senki jogát meg nem sérti, 's így vétség nem lehet, valamint törvénykönyvünkben nincs is törvény, melly azt vétségnek bélyegezné.

A' 65. §ban a' gyilkosság' fogalmának világosabb kifejtéséül meg lehetett volna megjegyezni, hogy, és miért szabad az orvosnak, a' még születetlen embryót az anya' élete' megtartására feláldozni; úgy szinte a' 66. §ban, hol a' szerző nagyon helyesen azt tanítja, hogy becsületünk' megtámadója ellen, ennek halála, becsületünk' megtartására sem alkalmas, sem szükséges eszköz; illő lett volna hozzá tenni, miképen a' tisztességes leány vagy asszony, szüzesége' erőszakos megtámadóját, ha különben azt meg nem menthetné, szabadon meg is ölheti.

A' 72. §ban egy igen érdekes tárgyon, t. i. a' párviadalon, felette könnyeden csúszamodott el szerzőnk; 's azért ohajtanók, hogy egy második kiadásban kimerítőbben fejtené ki nézeteit. Azon esztelen és vérszomjas előítélet ellen, mellyet eddig sem a' vallás, sem a' philosophia, sem a' reá szabott halálos büntetések le nem győzhettek, a' legújabb tapasztalások szerint Franciaországban sikereseknek mutatkoztak a' tetemes mennyiségű pénz-

beli büntetések, mikre a' bajvívó kárhoztatni szokott a' megölt, vagy megcsonkított ellenfél' családja' részére kárpótlásul. Ezen tapasztalás azt bizonyítja ugyan, hogy kalmárkodó századunk' piczinyke emberei inkább irtóznak a' szegénységtől, mint az erkölesi rossztól, sőt a' haláltól is (peiusque letho, et flagitio pauperiem timent), és így századunknak nem válik becsületére: de a' fenyítő törvényhozás azért ama' tapasztalásnak minden esetre hasznát veheti.

Ellenben, nemzeti becsületünk' minden barátja köszönettel tartozik a' szerzőnek azért, hogy a' 74. §ban arra figyelmeztetett, miképen már Zsigmond király alatt tilalmas volt a' bírának, valamely gonosztévőt csonkítással büntetni, holott az efféle borzasztó és magát a' bírót is lealacsonyító büntetési módok más nemzeteknél még sokkal későbbi időkben is előfordúlnak.

A' 76. §ban a' gyujtogatásról azt tanítja a' szerző, hogy annak veszedelmese, vagy is úgy kell történnie, hogy az okozott tűz által egyszersmind valakinek élete 's testi épisége, vagy legalább a' megkárosodott személyen túl, másoknak vagyona is veszélybe ejtessék; mert, úgymond, ha ki illy veszélybe ejtés nélkül embertársának vagyónát, például szántóföldén vagy szőlőhegyén magányosan álló üres házat bosszúállásból, vagy vigyázatlanságból felgyújtaná, csupán csak hatalmaskodásnak, és álnok vagy vétkes károsításnak közönséges törvényszékekre tartozó gonosztettéről vádoltathatnék. "Vizsgáló e' különbséget sem a' törvényben, sem a' törvényszéki gyakorlatban fel nem találja, sőt felsőbb törvényhozásbeli elveknél fogva is azt hiszi, hogy az utóbbi esetben is. — bár az előhozott körülmények könnyítőknek nézesenek, — de még is fenyítő vádnak (actio criminalis) mindenkép van helye. Hiszen az olly gyújtás is, minőt a' szerző említ, még is minden esetre súlyosabb vétség a' pusztá tolvajságnál, melly még is fenyítő perrel boszúztatik.

Egyébiránt a' szerző' azon okoskodása, mellyel bizonyítani igyekszik, hogy a' hármaskönyv' 3d. része' 23. címének rendelése, melly a' felgyújtás iránt tett pusztá fenyegetőzést is halálbüntetés alá veti, mai napon többé nem áll, ámbár eddig a' gyakorlat azt el nem ismeri, még is nagy figyelmet érdemel, 's re-

ménylhető, hogy a' fenyítő törvénykönyv' legközelebbi szerkesztése' alkalmával, az említett törvény világosan el fog töröltetni, 's a' felgyújtás iránti fenyegetőzés, melly azonban mindig vétség marad, más mérséklettebb büntetés alá vettetni.

A' tolvajságról szóló 77. §ban azt kell vala' érinteni, hogy a' károsodott félnek a' kár' mennyiségére meg kell esküdnie, 's hogy, ha többen elkövették a' tolvajságot, mindnyájan egymásért (in solidum) tartoznak a' kár' megtérítésével.

A' 82. §. a' paráznalkodáson általánosan azon gonosztettet érti, melly valamely férfinak fejérszemélylyel természet' rende szerint történt testi közösülése által követtetik el. E' definitióból nyilván kimaradott egy lényeges characteristica, t. i. hogy a' közösülés házasságon kívül történt, különben a' definitio szemlátomást tágabb lesz a' definitumnál, és a' házasság' törvényes és szabad közösüléseket is magában foglalandja.

Egyébiránt tudva van, hogy a' szerző a' többi közt azon kérdés iránt is: vajjon a' vérség' harmadik és negyedik ízében a' vérfertőztetés' büntetését az evangelicusokra alkalmazhatni-e, miután ezek a' 26: 1791. engedelmével, ezen ízekben szabadon léphetnek házasságra? ez előtt több esztendővel néhai Kövy professzorral több rendbeli, igen érdekes vitákat váltott. Sub iudice lis est, 's a' királyi curia majd eldönti, ha valaha illyen eset forduland elő. Addig a' vizsgáló azt hiszi, hogy a' törvényhozó megengedvén a' házasságot, egy úttal implicite azt is kimondotta, hogy a' mondott ízekben történő testi közösülést az evangelicusokra nézve többé vérfertőztetésnek nem nézi, hanem a' mennyiben házasságon kívül történt, csak pusztá paráznaságnak.

A' 85. §ban a' raptust nem büntársragadásnak, hanem inkább nőragadásnak szeretné a' vizsgáló neveztetni; azon igen ritka esetek, hol a' nő a' férfit ragadja el, ellent nem állhatván. Mert a' leány vagy asszony sokszor akarhatja ellen erőszakkal ragadtatik el, és akkor az elragadó' büntársának nem neveztetetik.

A' 92. §ban, hol a' szerző a' 16: 1659. szerint helyesen azt tanítja, hogy a' vármegye' előljárói nem tartoznak a' befogott gonosztévőket a' földes uraságnak, vagy városnak,

ha bár az vérhatalommal bírna is, általadni, meg lehetett volna jegyezni, hogy a' régiebb törvény, t. i. 60: 1638. melly ellenkezőt rendelt, némelly törvényhatóságokban mai napig is divatozik még. Hogy pedig az által nem adott gonosztevékért a' 32: 1mae rendelt napenkénti 12 forintnyi büntetésnek, már most helye nincsen, hanem a' helyett a' 16: 1659. szabott 500 forint megvétetik, azt a' decisio XII. pag. 187. világosan kimondja, mit azonban a' szerző említeni elmulasztott.

A' 96. §ban a' nemesekről röviden csak ez mondatik: „A' nemes alperest vallatás és elenthomlókállítás (mért nem inkább szembeállítás?) alá vetni, legalább számosb törvényszékeink nem szokják.“ De ezen szokásnak törvényes okát is lehet adni, nevezetesen azon törvényekből, hogy nemes ember ellen csupán előre bocsátott tiszti nyomozás után lehet fenyítő pert indítani, stb.

A' 110. §ban előforduló azon állítás, hogy a' rab' önkénytes vallatását az úri székeken az urodalmi ügyész szokta tenni, a' gyakorlatlaltal megegyezik ugyan, de nem a' nm. m. kir. helytartó tanács' 1818. sept. 29. 26841. szám alatt köz hírré tett parancsolatjával, melly azt egyenesen tilalmazza. Ezen kívül meg kell jegyezni, hogy a' hitelesítő vallatás nem mindenkor a' törvényszék' teljes ülésében, hanem sokszor csak egy, a' törvényszék' kebeléből kiküldött biztosság előtt megyen véghez.

Továbbá azt mondja a' szerző: „Azt mindazáltal semmi sem tilalmazza, hogy a' vallató bíró a' felelni nem akaró, dühösködést színelő, feleletivel csintalankodó, vagy ellenmondásait megegyeztetni nem akaró rabnak makacsságát sanyarúbb tömlöczczel, vagy mértékletes veretéssel meg ne zabolázza.“ Az imént említett felsőbb rendelés ezt is tilalmazza (ab omni duro et violento captivorum tractamento, ad eliciendas eorum confessiones adhibendo, sub gravissima animadversione, quin et poena dictandae ab officio amotionis abstinenceatur) 's ha meggondoljuk, milly sokféle visszaélésre nyit az úgy nevezett „mértékletes veretés“ kaput, főkép ha minden ellenőrség nélkül csupán egy vallató bíró által, négy szem közt gyakoroltatik; milly könnyen fájulhat el valódi tortúrává; 's mikép az együgyü rab a' hazugságért reá rótt büntetést, a' vallásra késztető torturától soha sem tudja

megkülönböztetni; mikép tehát az ilyennek veretés utáni vallásai mindenkor gyanúsak, és a' bíró soha sem ment azon veszélytől, hogy talán ártatlant kárhoztatott: — valóban ohajtani kell, hogy, ha csakugyan némelly ritka esetekben, hol a' rab' makacssága szembetünnő, vagy hazugsága világos, olly nemü esz közökhöz nyúlni kell, az mindazáltal soha se történjék a' collateraliter vallató e gy es bíró által, hanem az egész törvényszék' tudtával, 's ne máskép, mint egy arról előre bocsátandó, közben szóló ítélet' következtében.

Az 118. §ban a' szerző azt mondja, hogy valamíg a' kérdésben lévő gonosztettnek valóságáról, 's tett vagy gonosszágbeli tökéletességéről némi kétség forog fenn, mind addig az alperest annak törvénybeli rendszerü büntetésében marasztalni nem lehet. Mi tovább megyünk, 's azt mondjuk, hogy ollyankor nem csak a' törvénybeli rendszerü büntetésnek (poena ordinaria), hanem épen semmi legkisebb büntetésnek sincs helye: mert addig, míg a' tett bizonytalan, azaz, míg meglehet, hogy az alperes ártatlan, igazságosan a' legkisebb büntetést sem lehet reá mérni.

A' 124. §ban a' szerző Vuchetich ellen védi azon állítását, hogy a' fenyítő is a' tisztító esküvésnek legyen helye, sőt, — 's a' mint tagadni nem lehet, következetesen, — azt is teszi hozzá, hogy az esküvéstől idegenkedő alperest bírói mérsékléstől függő büntetés alá lehet vetni. Vizsgáló megvallja, hogy itt Vuchetichchel tart, 's nem hiszi lehetlennék, szerzőnket tulajdon szavaiból megczáfolni. Ugyan is azt mondja, hogy a' fenyítő perekben csak ott lehet a' tisztító esküvésnek helye, hol a' hitszegéstől félni nem lehet. Pedig mindig lehet, főkép ha még olly törvény is léteznék, mi szerint az esküdni nem akaró alperes bírói mérsékléstől függő büntetés alá vettethetik. Ez által a' tisztító esküvés valóságos lelki tortúrává válnék, melly a' testnél még sokkal kegyetlenebb volna. Hogy, vagy honnan lehet a' fenyítő bírónak joga arra, hogy embertársát illy szörnyü kísértethez hozza? Azt akarja ugyan a' szerző, hogy a' tisztító esküvésnek csak csekélyebb vétségek-nél legyen helye, 's olly alperesnél, kit egybéként feddhetetlen híre 's neve óalmaz. De épen az ilyen előtt lesz tárhetetlen azon gondolat, hogy a' bár csekélyebb gonosztett, mellyet talán régen megbánt, megvallása ál-

tal jó hírét 's nevét örökre elveszítse, 's így azon szörnyű alternatívába helyeztetik, hogy vagy hamisan esküdjék, vagy pedig az esküvést megtagadván, a' fenyítő ítélet' gyalázatát vonja magára. És utoljára, ha a' tisztító esküvésnek csak a' csekélyebb vétségeknél lehet helye, nemde tanácsosabb, az ilyeneket, ha azokat a' szokott rendszerinti módokon világosságra hozni nem lehet, inkább büntetlenül eltérni (annyival is inkább, mert ha az alperes csak ex defectu probarum oldoztatik fel, tette még később is jöhet világosságra, és így a' büntetést el nem kerülendi), mint a' tisztító esküvés' behozatalával csak egy embernek is erkölcsiségét kockáztatni, 's talán a' nemzeti characterert rosszabbítani?

A' közönséges törvényszéki gonosztettekre hivatkozás, hol, ugymond a' szerző, a' tisztító esküvés sokkal súlyosabb büntetésekben helyet foglal, nézetünket meg nem változtathatja. Mert a' közönséges törvényszéki büntetések, millyen a' hatalmaskodás, becsstelenség stb. bírsága, az elmarasztalt alperesre becsstelenségi szennyet nem ruháznak, mint a' fenyítő törvényszékiek, hanem csak pénzbeli veszteséget húznak magok után, és így amott a' hamis esküvésre indító inger koránt sem olly nagy, mint itt. Hogyan? Egy 10 forintnyi adósságot nem lehet olly tanúval bebizonyítani, ki a' hitelezővel atyafiságban áll, mert félhetni, hogy atyjafiának kedvéért hamisan ne esküdjék; ott pedig, hol az esküvőnek jó híre neve, 's ezzel együtt talán egész élelme kérdésben forog, attól félni ne kelljen?

Végre: nemde contradictiót in adiecto foglal magában, azon embert, kinek becsületes voltáról a' bíró egy részről annyira kételkedik, hogy őt p. o. lopásról gyanúsna tartja, más részről még is elég becsületesnek tartani, hogy esküvésének hitelt adjon?

Mind ezeknél fogva, vizsgáló' szilárd meggyőződése most is az, hogy a' fenyítő perekben a' tisztító esküvésnek soha és semmi nemü körülmények alatt helyt adni nem lehet.

A' 125. §ban a' szerző méltán kikél a' haldan divatozott kínzó vallatások ellen, melyeket a' tudomány jóval hamarabb kárhoztott, mint azokat az élő törvény számkivetette. Hála a' tudomány' világító szövetnekének, amaz esztelenség szülte szörnyetegnek, a' kánpadnak, törvénykönyveinkbe való vissza-

térésétől félnünk többé nem lehet, sőt inkább reménylhetjük, hogy a' törvényhozás' lépcsőnkénti kifejlése, még némelly más, eddig ugyan divatozó szertartásokat is, melyekre az amaz megelőző tudomány gáncsoló ítéletét már kimondotta, lassanként ki fogja küszöbölni. A' mennyiben mindazáltal még a' poroszok' nagy Fridrike is olly véleményben volt, hogy a' kínzó vallatást, bár nem a' vétség' valóságának bebizonyítására, de még is, ez már különben tisztában lévén, a' büntársak' fölfedezésére használni lehet, elég legyen amaz angol pártütőre emlékeztetni, ki a' vallató bíró által kínzással fenyegettetvén, azt felelé: „Szabad Kegyednek engem kínoztatni, de akkor bizonyos legyen abban, hogy Kegyed lesz legelső, kit mint büntársamat fogok nevezni.“

Véget vetünk észrevételeinknek, melyekre az előttünk levő, különben olly igen kitünő jelességű könyv alkalmat szolgáltatott. Vegye a' szerző bizonyosságául azon őszinte tiszteletnek, mellyel a' vizsgáló iránta, 's különösen irói nagy érdemei iránt viseltetik. Nincs talán tudomány, mellynek érezhetőbb és közvetlenebb befolyása volna a' polgári társaságban élő ember' boldogságára, mint a' fenyítő törvénytudománynak; nincs, hol a' legkisebb theoriai tévedés olly veszélyterhes gyakorlati következtéseket szülhetne. Azért annak biztosabb megalapításában, balítéletektől tisztogatásában, világosabb kifejtésében, — parvi properemus et ampli, si patriae volumus, si nobis vivere chari.

Fabriczy Sámuel.

NÉMET LITERATURA.

Történettudomány.

- 3) *L. T. Frhr. von Spittlers sämtliche Werke. Herausgegeben von Karl Wächter. 8ter Band. Theologie, Kirchengeschichte, Kirchenrecht. Stuttgart und Tübingen, J. G. Cotta'sche Buchhandlung, 1835. n8r.*

Spittler' érdemei az egyházi történetek körül közönségesen el vannak ismerve. Ő az első protestáns történetíró, ki előítéletlenül méltánylá a' valláspártok' helyzetét, ki nem tagada meg egyoldalulag a' catholicusoktól minden érdemet, azt a' protestánsokra ruhásván; 's ezt a' nélkül, hogy protestánsi saját álláspontját elhagná 's mint több újoncz meg gondolatlanul cselekszik, a' dolgot fölfordította volna. Ő igazságos volt, még pedig olly időben, mikor még kevesen voltak azok; birt

elég erővel is, a' másik túlságba nem esni, a' maiaktól annyira kedvelt gyermekes ringatásába és simogatásába annak, mitől épen előbb, mint pestistől, futottak.

A' jelen kötet elszórt értekezéseket közül conciliumokról, decretaliákról, concordatákról, exemtiókról stb. Legérdekesebb a' VII. szám alatti, a' középkor' védelme, azon jó' és hasznos' tekintetében, melyet az akkori papság eszközölt. Meglepőleg éléslátásu annak mutogatása, hogy a' mai Europa' szabadsága a' római clerusnak köszönhet legtöbbit: „Clodowich és első utódainak uralkodása katonai volt; mert bár mennyit beszéljenek is egy előbbi német szabadságról, mégis a' tett hódítások 's a' soká' gyakorlott kormányzás által, melyet egynek kelle a' hosszú háború miatt többi társai fölött vinni: azon szigorú engedelmeség miatt, mellyel a' katona vezérének tartozik, olly teljes változás történt most a' nemzet' erkölcsében, gondolkozásmódjában 's egész magaviseletében, hogy a' németek' egymástuli függetlenségéből semmi sem maradt hátra. Az uralkodó 's az aluralkodók nem egyebek valának katonáknál, ifjuságoctól fogva a' jogot ököllet mérni tanultak, hódítási vágygyal telvék, kik a' békében 's alattvalóik iránti viseletökben is megtarták a' hódító szellemet. A' hűbéri szerkezet által még állandóbbakká tétettek ezen hajlamok: de vészes következeiseik is annál inkább kifejtettek. A' hűbéres szolgálja szinte olly katonai fejjel birt mint a' hűbéres úr: nem minden vész nélkül az országra nézve kellett ezen fejeknek gyakran összeütököznök, 's e' forrás csakhamar a' legiszonyubb kényurasággá fajult, 's gyakran az egész birodalom' enyészttével végződött volna, ha egy harmadik hatalom nem jó közbe, melly majd e' majd ama' párthoz szítván, az országnak nyugalmat 's az alkotmánynak szilárd idomot ada. Ezen harmadik hatalom pedig a' clerus. A' királyok' hatalmát czélirányos szerek által végre annyira alászállítá, hogy általa nem nyomaték el minden szabadsága a' polgárnak, hogy a' kormányzó nem cselekedheték úgy, mint hadsergevezér, hanem apródonként azon hanghoz kelle szoknia, mellyen az uralkodónak népével szólnia illik. Midőn senkinek sem vala szabad egy szót szólani, 's a' kényurnak ellenvetést tenni, akkor a' gyóntató atya lépett elő, vagy az országbeli clerus in corpore; 's ha magáig a' királyig nem bátorkodtak is, a'

ministerek' lelkiismeretére tudtak hatni. Hol a' mai europai országokban szabadság van, és pedig régi kötésekre 's alkotmányra alapított szabadság, az (mint Magyarországon is) a' clerus' munkája; és ha a' clerus' minden befolyása mellett is az uralkodásra 's országalkotmányra, a' legjobb német fejedelmek' némellyikéit nem lehet mindig embertelenségtől visszatartóztatni (hogy bánt nagy Károly öcsese' fiaival, 's Lajos testvére' fiával Bernharddal! hogy kelle Ottót a' papságnak igazgatnia, kormányoznia!): könnyen ítélni, milly keleti zsarnokság pusztította volna az europai országokat is, ha ezen harmadik hatalom mind a' nép' kívánatait nem mérséklette, mind az uralkodók' merényeit nem korlátolta volna. Hogy e' mellett a' clerus magáról sem felejtkezett meg, nem tagadom: de lehet-e emberektől emberen fölüli dolgokat kívánni? — és azok közül, kik itt ellenvetésekben elmenckzednek a' cleruson, ugyan mellyik őrizte volna ingyen a' szent sírt?“

4.

Literaturai mozgalmak.

— Megjelent végre negyedik 's utolsó szállítványa a' Richter és Schuster által Bécsben, Lechnernél, kiadott magyar-német kézszo'tárnak, 's egyszersmind a' német-magyarnek elseje 's második. Kötelességünk addig is, míg bírálatát közöljük legújabb szótárainknak, a' közönséget arra figyelmeztetni, hogy ez a' legrosszabb, mellyet eddig Magyarország látott. Nem tudjuk, a' rendszeretlenséget rójuk-e meg előbb, vagy a' nyelv' nem tudását, 's azon számtalan magyarázati 's nyomtatási hibákat, mellyektől e' váltottgyermek hemzseg.

Sárosy Gyula tiszt. tagja az eperjesi magyar társaságnak, legujabban illy czimü grammaticácskát ada: Nyelvészke, vagy a' magyar nyelv' főnehézségei szabályokban, párbeszédekben és példalapokban; ajánlata az eperjesi magyar társaságnak, használatul. Kassán, 1837. Nyomt. Werfer. 4rétben 32 lap.

Pesten Trattnernél készült: Értekezés a' rövid utú visszatételről (de summaria repositione). Irta Kucsera A. Lőrincz, bölc. dra, azon kar' tagja, hites ügyvéd. n. Sr.ban 66 lap.

Eletből szedett képek' csarnoka. Ifjú szivek' művelésére gyűjté Peregriny Elek. Két képpel. Pozsony, Schmid Ant. bet. 1837. 16r.

Most jelent meg Warga János prof. 's acad. I.

tag Vezérkönyvének első kötete is: Az elemi nevelés' alapvonatai. n8r. XVI és 152 lap 's hét tábla 50 kr. cp. Legközelebb adandjuk e' jeles munka' bővebb ismertetését.

— Fejér Györgytől ismét egy új könyv jelent meg: Commentarii historici de Bosniae, Serviae, ac Bulgariae, tum Valachiae, Moldaviae et Bessarabiae cum Regno Hungariae nexu. Budán, az egyetem' bet. n. Sr. 212 lap. Ára 1 ft. „Bosnya, Rác, Bolgárországoknak, 's Havasalföldnek, Moldvának a' magyar sz. koronához tartozások oklevelekkel bebizonyítva mind eddig nem volt: e' hiányt is igyekezett kielégíteni“ mond a' szerző. Miképen sikerült, lássák történetbuváink.

— Erdélyből veszszük: Handbuch der Statistik und Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen. Von J. H. Benigni Edl. v. Mildenberg, k. k. Feldkriegs-Secretär. 1. Heft: Statistik. 1. Abschnitt: Grundmacht. Hermannstadt, Thierry's Buchh. 1837. Sban XVI és 99 lap.

Kőszegen Reichardtnál megjelent (a' czimen áll 1836): Erster Unterricht in der ungarischen Sprache, oder kurzgefasste ungarische Sprachlehre, zum Gebrauch in deutschen Bürger- und Landschulen. Nach Meidingers Unterricht in der französischen Sprache, bearbeitet von J. H a m m e r s c h m i d t. Sr. 20 kr. cp.

Audiatur et altera pars! Eine freimüthige kritische Beleuchtung der, in dem Beiblatt zur agrarischen politischen Zeitung Nro 93, den 21. Nov. 1835 enthaltenen Ansichten, Thatsachen und Urtheile gegen die homöopathische Heilmethode. Agram, bei Fr. Suppan, 1837. Sr. 71 lap.

— Sajtó alatt. Budán, az egyetem' műhelyében a' m. tudós társaság' részéről legújabbán ezek vétettek munkába: 1. Természettudományi pályamunkák. Első kötet: Dr. Topperczér Tamás' és Dr. Csorba József' koszorúzott értekezéseik a' pokolvarról. 2. Eredeti játékszin, hatodik kötet: Ekebontó Borbála, szomoruját. öt felvon., Tóth Lőrincztől

Pesten, Landerernél, Heckenast' számára: 1. Themis. Szerkeszti Szalay László, h. ügyvéd 's m. t. t. lev. tag. Első füzet: 1) Ügyvéd. 2) Angol bankrupttörvények. 3) Bentham. 4) Louisianaifenyítőjog. 2. Kisfaludy Sándor' munkái' utolsó kötete: A' somlai verszűret, Esegvár, és Balassa Bálint.

Almanachjaink közül a' jövő évre az Emlény és Hajnal hirdettetnek. Az elsőbe a' többi közt Jósika, Kisfaludy Sándor és Kölcsey dolgoznak.

Debreczenben Péczely Józseftől a' Magyarok' történetei' második kötete ment sajtó alá, melly mintegy 20—25 ivnyi lesz. (Ára e' második darabnak szentmihálynap debreczeni vásárig előfizetés' utján 1 ft. 48 kr., azontúl 2 ft. 24 kr. cp. Együtt az első 's második db 3 ft., velinen 4 ft. 30 kr. Kik annak idejében fizettek elő a' kettőre, a' több mint tíz ivve szaporodott munkára semmi pótlást nem fizetnek).

— Ifj. Kilián György könyváros, követvén Hartleben és Heckenast' példait, legújabbán majd minden saját áruinak leszállította díjait. Ezek közt Bajza' versei, a' régibb Aurorák, Kritikai lapok, Kovács Pál' Thaliája, Fábrián' Osianja, Herrmann-Velencei' Éjszakamerikai történetei, Meyer' Universuma, Fáy András' Hasznos házi jegyzetei, 's egyéb mindenféle gazdasági, valóban közhasznú munkák; sőt még a' magyar humor' classicus remeke is: Munkácsy János' Karczolatái, mellyekből nem kevesebb mint kétez er példány nyomtatott. Egy pesti journalista, kinek a' literatura' java 's academia' tekintete mód nélkül szíven fekszik, hazafiúi örömet nyilvánítja már most a' felett, hogy a' tudós társaság, mult évi nagy gyűlésében nem ítélte oda az 1835ki nagy jutalmat Bajza' verseinek: mint a' mellyek' árának most le kellvén szállítatni, az academia nem kis mértékben compromittatott volna. A' jó ügy' buzgó barátjának nem jutott eszébe, hogy ha ez csakugyan compromissio, az illyféle compromissiót nem először tapasztalta volna az academia, mert az általa 1834ben koronázott Kisfaludy Sándor' munkái' ára szinte leszállítatott; hogy az 1833ben diesérettel kitüntetett Franciaországi utazása Tessediknek hasonlóképen olesőbban árultatik; sőt egy ideig Kölcsey' versei is, más mindenfélvel együtt; hogy illy compromissióknak még számtalanszor kilesz tevé, leginkább, midőn tudományos munkát fog koszorúzni; hogy végre az ár' leszállításának oka nem mindig a' munkában van, hanem lehet a' közönségben, lehet a' módfeletti árban, lehet a' könyvárosban, 's azon időpont' saját környülményiben, mellyben a' munka megjelent. Egyébiránt sokat olvastunk már arról, miképen az érdeklött versek (18 szózáttal 14 ellen) minoritásban maradtak; de szerencsésjökre, ezen sokat olvasott, sokat utánozott művek Vörösmartyval (1834), Kisfaludy Károlylyal és Kölcseyvel (1832) maradtak minoritásban: 's így ollyak' társaságában, kik némileg vigasztalhatják azt, ki olly boldogtalan, hogy e' magyar Gutzkowok és Heinék' kegyelméből kiesett.

S. F.